
Redactioneel: Geschiedenis voor profijt en genoeg

Op de middelbare school haalde ik met schaamteloos spieken net een zesje voor geschiedenis en na twee jaar kon ik het vak gelukkig laten vallen. Hoe anders is dat nu de door mij toebedeelde jaren beginnen op te raken: geschiedenis is leuk! Misschien komt dat doordat ik met het ouder worden steeds meer oog krijg voor mensen, en hoe die de wereld hebben vormgegeven.

Toen ik eind jaren zeventig in Wageningen studeerde werd ik voor het eerst geënthousiasmeerd door K.J. Hoeksema, onder vakgenoten bekend van de door mestkevers veroorzaakte uitstulpingen in het laagje van Usselo (de 'vingers van Hoeksema') Met inzet van heel zijn lichaam wist hij een bomvolle zaal kandidaatsstudenten mee te nemen in verhandelingen over kleine terreinsprongen, verkleuringen in de bodem, slotenpatronen, geglazuurde dakpannen en oude boombeplantingen: die zouden vertellen hoe de mens in vroeger tijden het landschap naar zijn hand zette, voor profijt en soms ook voor genoeg. Zijn vak heette toen 'regionale bodemkunde', maar dezelfde soort stof wordt nu vooral in andere steden gedoceerd onder noemers als 'landschapsgeschiedenis' en 'historische geografie'.

Wat is er mooier als je een nieuwe interesse, geschiedenis, weet te combineren met je oude vakgebied, de hydrologie? Na kennis te hebben genomen van het werk van anderen en zelf wat verkennend onderzoek te hebben verricht, stelde ik de NHV voor een symposium te wijden aan 'historische hydrologie'. Voor de duidelijkheid: niet de geschiedenis van de hydrologie als wetenschap, zoals die voor Nederland is opgetekend door prof. Co de Vries, maar de hydrologische geschiedenis van het landschap. Verwarrend. Tijdens mijn opleiding in Wageningen kreeg ik te horen dat hydrologie een vakgebied is en waterhuishouding een toestand, dus had het symposium eigenlijk 'de historische waterhuishouding' moeten heten, maar dat bekt wat minder. Bovendien biedt selectief zoeken op internet verlossing: volgens het Algemeen Nederlands Woordenboek behoort niet alleen de studie van het water tot het vakgebied van de hydrologie, maar ook de toestand van het water. Gelukkig.

De geschiedenis van het water in het landschap is dus genoeglijk om te bestuderen, maar we dienen ook profijtelijk werk te doen. Ten eerste leert de historische hydrologie ons hoe landschappen vroeger functioneerden. Die kennis kan ons helpen met respect voor de geschiedenis om te gaan. Bijvoorbeeld door bij beekherstel oude lopen op te zoeken en fantasiemeanders te vermijden. Ten tweede is de historische hydrologie nuttig bij het begrijpen van het huidige landschap, waarmee hydrologische ongelukken kunnen worden voorkomen. Denk aan het dichtschuiven van oude greppels bij de aanleg van een kantoorgebouw, het plannen van een woonwijk in een laagte met de topografische naam 'Rietkampen', of de aanleg van een weg dwars

door een gebied dat sinds eeuwen bekend staat als 'De Waterberg'. Ten derde komt de historische hydrologie van pas bij het verklaren van verschijnselen in het huidige landschap, zoals de 'verdroging' van landbouw- en natuurgebieden. Ik durf het woord bijna niet op te schrijven, maar 'achtergrondverlaging' is zo'n verschijnsel; als de historische hydrologie ergens zijn nut had kunnen bewijzen, dan was het wel bij dit onderwerp. Na de publicatie (2012) van het prijswinnende artikel *Het geval Terwischa* werd dit vakblad overspoeld met een reeks artikelen die wellicht niet nodig waren geweest als we meer kennis hadden gehad van het verleden. Ten vierde kan kennis over de historische hydrologie van een gebied ons leren hoe robuust onze hydrologische modellen zijn. Als die modellen het verleden enigszins plausibel weten te reproduceren, kunnen we misschien vertrouwen krijgen in klimaatprojecties met deze modellen. Om dat te beoordelen zijn uiteraard historische meetgegevens nodig. Niet iedereen op het symposium kon zich overigens vinden in dit uitgangspunt: ook zonder historische validatie zouden onze modellen in staat zijn de toekomst na te bootsen. Dit standpunt getuigt van een groot vertrouwen in eigen kennis en hydrologische modelkracht.

Het symposium was een mooie gelegenheid om het blikveld te verruimen. Niet alleen leren van het verleden, maar ook eens kennis maken met het werk uit andere vakgebieden, zoals de historische geografie. Het werd een boeiende dag in een goed gevulde zaal van lunchroom De Beken, gelegen in het prachtige dal van de Renkumse beek. De bijdragen van alle sprekers zijn nu op schrift gesteld in dit themanummer.

Arnaut van Loon en Paul Schot beschrijven hoe het veengebied ten westen van de Utrechtse heuvelrug zich in de loop der vele eeuwen heeft ontwikkeld, en welke enorme invloed de mens op het veenlandschap en de waterhuishouding heeft gehad, door voortdurend te graven, te draineren en te pompen. Perry de Louw e.a. gaan ook ver in de tijd terug en beschrijven met een prachtig spectrum aan technieken hoe het zout sluipenderwijs ons laaggelegen land binnendringt. Willem Jan Zaadnoordijk e.a. wijzen vervolgens op de schat aan informatie die de onlangs gedigitaliseerde C.O.L.N.-kaarten herbergen over de grondwaterstandsdiepte in de jaren vijftig. Erik Meijles en Erik Querner gaan minder ver terug in de tijd; ze beschrijven aan de hand van historische bronnen en "retrospectieve modellering" hoe de waterhuishouding van de Drentse Aa er rond 1900 uitzag: een natte boel, met hoge piekafvoeren. Het historisch landschap terugbrengen ter voorkoming van piekafvoeren is geen goede oplossing, stellen Erik en Erik. Een zelfde soort verhaal geeft Harry Massop, maar hij komt voor het stroomgebied van de Baakse Beek tot een andere conclusie: de piekafvoeren waren vroeger juist lager! Kwestie van een afleidingskanaal, maar misschien ook van de 'ponding layer'? Heel anders is de bijdrage van Hans Renes, historisch geograaf, die ons voorhoudt dat werkelijke kennis over de geschiedenis van het landschap en inzicht in het huidige landschap ontstaan door integratie van verschillende vakgebieden. Een mooi verhaal dat eens een heel ander perspectief biedt aan de hydrologische gemeenschap. Jan van Bakel brengt ons weer met beide benen op de grond: hij bespreekt de bevindingen van de NHV-werkgroep achtergrondverlaging, heavy stuff. Volgens hem moeten we dit verschijnsel voortaan bestempelen als 'onzekerheid'. Mogelijk hoopt hij daarmee trammelant te voorkomen (waar hebben we dat eerder gezien?), net als Remco Uijlenhoet, die tijdens het symposium 'achtergrondverlaging' betitelde als een taalkundig misverstand. Na Jan volgen ondergetekende e.a.

met een verhaal over de historische natheid van de Veluwe rond 1850 en de oorzaken van de verdroging van dit gebied. De reeks artikelen wordt afgesloten met een bijdrage van Jelle Buma en Timo Kroon, die voor de jaren 1950-2014 met het Landelijk Hydrologisch Model de invloed van het weer op lage grondwaterstanden bereken. Dat levert boeiende kaarten op, die echter met de nodige voorzichtigheid dienen te worden geïnterpreteerd.

Bij elkaar een bont pallet aan artikelen dat de lezer hopelijk tot enthousiasme stemt over de historische hydrologie.

FW

